

Võrdsed võimalused hariduses – kas kättesaamatu ideaal või igapäevane tegelikkus?

Kristi Paron
õiguskantsleri vanemnõunik

2. detsember 2020

TÜ Eetikakeskuse 13. väärtuskasvatuse konverents

Igäühe õigus haridusele

- Eesti Vabariigi põhiseaduse § 37
- ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni art 26
- Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni lisaprotokoll 1 art 2
- ÜRO lapse õiguste konventsiooni art 28

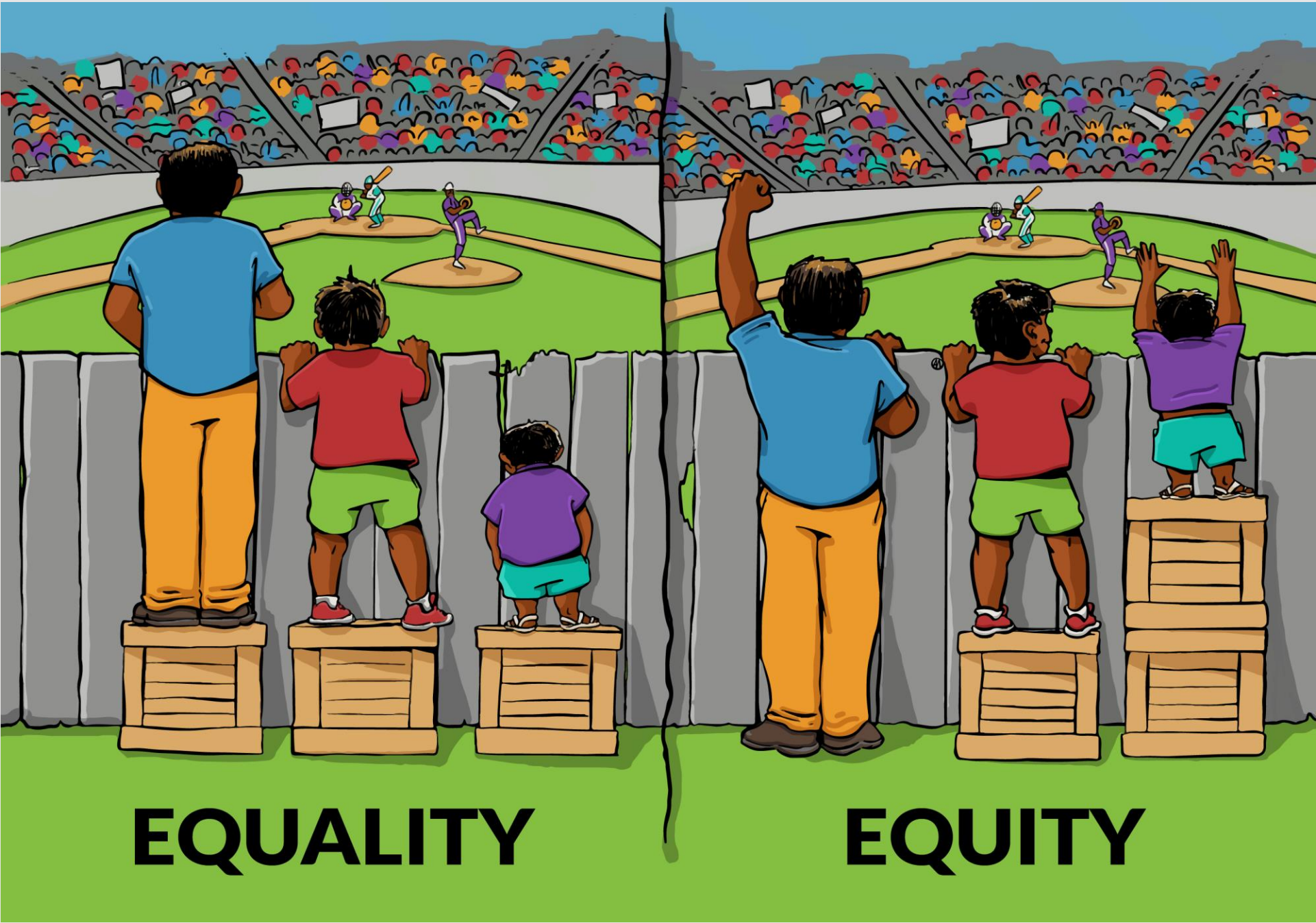
Õigus „võrdväärsele“ haridusele haridusvõrdsus

- ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikkel 28 paneb riikidele kohustuse tagada igale lapsele haridus, lähtudes võrdsete võimaluste põhimõttest.
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 6 - kvaliteetne üldharidus on võrdväärsetl kättesaadav kõigile isikutele, sõltumata nende sotsiaalsest ja majanduslikust taustast, rahvusest, soost, elukohast või hariduslikust erivajadusest.
- Kaasav haridus/ühtluskool

Võrdsus vs võrdsed võimalused

(equality vs equity)

- Võrdsuse nõue hariduses ei tähenda, et kõik õpilased peavad olema võrdsed (võrdselt targad või võrdselt rumalad).
- See tähendab, et haridussüsteem peab andma igale lapsele võrdsed võimalused oma loomupärase potentsiaali maksimaalseks realiseerimiseks.
- OECD - haridus on võrdväärne/õiglane (*equitable*) kui erinevused õpitulemustes ei ole seotud õpilase tausta ega sotsiaalsete või majanduslike faktoritega, mille üle õpilasel endal kontroll puudub. [OECD (2018). *Equity in education. Breaking down barriers to social mobility.*]

EQUALITY

EQUITY

Positiivne diskrimineerimine

- Võrdsete võimaluste pakkumine võib tähendada ka positiivset diskrimineerimist (Pasi Sahlberg – Helsingi praktika).
- Neile, kes seda vajavad, tuleb pakkuda rohkem (lisatugi, nõustamine jms).
- Haridussüsteemis peab eraldi eesmärgiks seadma nõrgema sotsiaalmajandusliku taustaga õpilaste järele aitamise.
- Parema sotsiaalmajandusliku (sm) taustaga õpilaste puhul suudab kodu/pere haridussüsteemi puudujääke korvata, kehvema sm taustaga laste puhul haridussüsteemi puudujäägid võimenduvad.
- Uuringud kinnitavad, et õpetajad usuvad nõrgema sm taustaga õpilaste võimetusse vähem kui nende paremas olukorras olevate kaasõpilaste võimetusse.

Võrdsed võimalused – kokkuvõtteks

Võrdsete võimaluste põhimõte tähendab, et hariduses puuduvad nii formaalsed kui mitteformaalsed barjäärid ning haridussüsteem tegeleb ka sotsiaalsest loteriist tulenevate takistuste kõrvaldamisega.

Buchanan, Brock, Daniels ja Wikler „*From chance to choice: Genetics and justice*“ (2000)

Kas võrdsetele võimalustele keskendumine halvendab hariduse kvaliteeti?

- Rahvusvahelised uuringud kinnitavad, et haridusvõrdsus ja head õpitulemused on omavahel positiivses seoses (Sahlberg, Does the pandemic help us make education more equitable? *Educational Research for Policy and Practice*, 2020).
- Kõige edukamad on haridussüsteemid, mis kombineerivad võrdsust ja tipptaset/ *equity and excellence* (Sahlberg, samas).

Mida teha võrdsete võimaluste tagamiseks?

OECD „*Equity in education*“ (2018); Howe ja Covell „*Education in the Best Interests of the Child*“ (2013):

- kvaliteetse alushariduse kättesaadavaks tegemine ja koolieelsete haridusprogrammide pakkumine kehvema sm taustaga lastele;
- kehvema sm taustaga laste edenemisele eesmärkide seadmine ja nende täitmise analüüsimine; neile eritoe pakkumine;
- pühendunud ja motiveeritud õpetajad; õpetajate koolitamine õpilaste individuaalsete vajaduste märkamiseks ja nende toetamiseks;
- lapsevanemate kaasamine; kooli/õpetaja ning lapsevanema vahelise suhtlemise julgustamine;
- positiivse koolikliima ja inimõigusi austava koolikultuuri loomine (nt väärtuspõhise kooli programm, kiusamisvastased programmid jms).

Igäühe roll

- Kool (juhtkond) – väärtuste mõtestamine, teadus/teadmispõhine rutiinide kehtestamine, igapäevane praktiseerimine, osalust ja kaasärääkimist soodustav koolikultuur
- Õpetaja – iga õpilase vajaduste märkamine ja neile reageerimine (individuaalne lähenemine, võrdsete võimaluste paradoks)
- Lapsevanem – lapse õppetöö ja koolielu vastu huvi tundmine, lapse toetamine; suhe õpetaja ja kooliga
- Laps – vabadus, loovus, vastutus (kui laps ei saa kaasa rääkida, arutleda ja otsustamises osaleda, siis ei arene välja ka vastutustunne. Vastutuse võtmiseks tuleb vastutust anda)

Muutusi loovad inimesed, mitte süsteemid!
Aitäh, et kuulasite!